

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ

"II

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΠΤΩΧΕΙΑΣ.

(Συνέχεια· ἴδε ἀριθμ. 49).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὅρισμός καὶ οὐσία τῆς οἰκονομίας.

Ὅρισμός τῆς οἰκονομίας. — Διάκρισις τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας. — Σχέσεις ἀμφοτέρων. — Διχογνωμίαι περὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. — Ἡ οἰκονομία δὲν εἶναι ἐνστικτον. — Οὐσία τῆς οἰκονομίας. — Γενικὴ ἐπιθυμία τῆς ἐνήμερίας. — Νομιμότης τοῦτου τοῦ συναισθήματος. — Ἡ παροῦσα ἡμῶν ἐποχὴ δύνανται καὶ κατηγορηθῇ ὡς διεφθαρμένη; — Αἱ αὐταὶ αἰτιάσεις ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ ἐν παντὶ πολιτεύματι.

Ἡ μὲν λέξις οἰκονομία, κατὰ γενικωτάτην καὶ ἐτυμολογικὴν ἔννοιαν, σημαίνει διοίκησιν καὶ διεύθυνσιν τοῦ οἴκου (*). ἡ δὲ φράσις πολιτικὴ οἰκονομία δηλοῖ τὴν κυβέρνησιν τῆς κοινῆς καὶ μεγάλης οἰκογενείας, ἥτοι τοῦ ἔθνους. Ἐν τούτοις λέγομεν καὶ οἰκιστικὴ ἢ ἰδιωτικὴ οἰκονομία (**), σημαίνοντες πάλιν τὴν ἰδιωτικοῦ τινος οἴκου κυβέρνησιν.

Ἡ μὲν περὶ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν (***) ἐπιστήμη ἐνδιατρίβει περὶ τὴν παραγωγὴν, βελτίωσιν, διάδοσιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, οὗ κύριαί πηγαὶ εἶναι ἡ γεωργικὴ, ἡ βιομηχανία καὶ ἡ ἐμπορία.

Ἡ δ' ἰδιωτικὴ, ἡ καὶ ἀπλῶς ἡ οἰκονομία ἀσχολεῖται περὶ τὸ πορίζεσθαι, φυλάττειν καὶ αὐξάνειν τὸν ἰδιωτικὸν ἥτοι ἀτομικὸν πλοῦτον. Καὶ πορίζομεθα μὲν διὰ τῆς ἐργασίας, φυλάττομεν δὲ διὰ τῆς

(*) Δοκεῖ οἰκονόμου ἀγαθοῦ εἶναι εὖ οἰκεῖν τὸν ἑαυτοῦ οἶκον (Ξενοφ. Οἰκονομ. κεφ. Α').

(**) Ἡ συνήθης φράσις οἰκιστικὴ οἰκονομία εἶναι πλεονασμός, ἅτε δις περιέχουσα τὴν ἔννοιαν οἶκος. Ὁ ἄλλως τε ἀκριβὴς τὴν φράσιν συγγράφει Malthus, ἀδιαφόρως ποιεῖται αὐτῆς χρῆσιν. «Almost all the wants of domestic economy . . .» (On the principle of population. book II. chap. I). Καὶ ὁ Θιέρσος τὴν αὐτὴν αὐτῆς ποιεῖται χρῆσιν (De la propriété σελ. 124).

(***) Ὁ Beccaria ἴσως λέγει ὀρθότερον, λέγων Δημόσια Οἰκονομία L'economia pubblica è stata definita l'arte di conservare ed accrescere le ricchezze in una nazione, e di farne il miglior uso. (Opere di Beccaria, τόμ. II, σελ. 44).

φειδοῦς, αὐξάνομεν δὲ διὰ τῆς τάξεως καὶ τῆς ἐπιμονῆς (*).

Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ οἰκονομία εἶναι βάσις καὶ ἀρετηρία τῆς πολιτικῆς (**), χρηρηγοῦσα μὲν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, τοὺς κανόνας, τὴν μέθοδον καὶ τὴν πειθαρχίαν, ἀνακαινοῦσα δ' αὐτῇ πᾶν ὅ,τι βέβαιον ἢ ἰδίᾳ κέκτηται καὶ ἀπομακρυνομένη αὐτῆς ἐν τοῖς παρακεκινδυνεμένοις καὶ ὑποθετικοῖς.

Ἡ μὲν ἰδιωτικὴ οἰκονομία ἀμοιρεῖ σχεδὸν προβλημάτων καὶ ζητημάτων διαφιλονεικουμένων· ἡ δὲ πολιτικὴ βρίθκει τοιούτων, διαιρουμένη καὶ εἰς τινὰς σχολὰς. Σοζητοῦσι καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔτι θέλουσι συζητεῖ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τε ἐλευθέρως ἀνταλλαχῆς καὶ τοῦ ἀπαγορευτικοῦ συστήματος· περὶ τῆς σχετικῆς ὠφελείας τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων, περὶ τῆς ὠφελείας ἢ μὴ τοῦ χρεωλυσίου, περὶ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους ἢ τῶν ἐταιριῶν εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν δημοσίων ἔργων καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων νομοθετικῶν μέτρων τε καὶ συστημάτων.

Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία εἶναι νέα τις ἐπιστήμη, πλήρης μὲν δυσχερῶν ἐρευνῶν, πλήρης δ' ἀκανθοῶν ζητημάτων, ὧν ἡ ἐρευνα τοσαῦτα περιέχει διάφορα στοιχεῖα καὶ τοσαύτας ἐλαχίστας λεπτομερείας, ὥστε ἀεὶποτε σχεδὸν, εἴτε γεγονότα, εἴτε σκέψεις τινὲς διαφεύγουσι καὶ τοῦ ἀσθηροτάτου παρατηρητοῦ τὴν ἄκραν ἀγγίζουσιν.

Διὰ ταῦτα ἔχει ἀμφισβητησίμους ἐνίστα γνώματεύσεις, ἐν εἰκασίαις ἐν μέρει κατατριβομένη, διὰ ταῦτα ἐπίσης κατὰ τινὰς περιπτώσεις, ἥκιστα συμφωνοῦσιν οἱ περιφημοτάτοι. τῶν οἰκονομολόγων(***). Καὶ ὅμως προκειμένου περὶ τοιούτων πραγμάτων, ἡ μικρὰ πλάνη, τὸ ἐλάχιστον πλημμέλημα τηλικαίτην ἔχουσι σπουδαιότητα, ὥστε δύνανται νὰ διακυβεύωσι τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν συμφέροντα.

Οὐχ οὕτως ὅμως ἔχουσι τὰ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκο-

(*). Res familiaris quaeri debet iis rebus a quibus abest turpitudine; conservari autem diligentia et parcimonia: iisdem etiam rebus augeri. (Cicero, de officiis. lib II).

(**). Ὁ Ἀριστοτέλης ῥητῶς ὀρίζει τὴν προτεραιότητα ταύτην τῆς καταγωγῆς. «Ὡςτε ὄχλον ὅτι πρότερον γενέσκει ἡ οἰκονομικὴ τῆς πολιτικῆς ἐστὶ.» (Οἰκονομ. Βιβλ. Α'. κεφ. 1).

(***). Οὗτοι δὲν συμφωνοῦσιν οὐδὲ περὶ τὸν τοῦ πλούτου ὅρισμόν. Πλεῖστον μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ Ricardo πολεμεῖ τὰς γνώμας τοῦ Ἀδάμ Σμιθ, τοῦ Σαίη, τοῦ Λωδερόδλου καὶ ἄλλων πολλῶν.

νομίας, τῆς συγχρόνου ταύτης τοῦ κόσμου ἐπιστήμης. Σαρφεῖς μὲν αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς, καταληπτὴ δὲ ἡ γλῶσ-
σα, πρακτικὰ δὲ τὰποτελέσματα καὶ διαρκῶς ὠφέ-
λιμα. Ὅταν δὲ τύχῃ ἀμοιβολία τις, ἀδιστάκτως
κλίνει πρὸς ὅσα ἡ φρόνησις ὑπαγορεύει.

Ἄλλως τε δὲ οἱ θεμελιώδεις κανόνες τῆς τε ἰδιω-
τικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἶναι ἀκριβῶς οἱ
αὐτοί, ὃ δ' Ἀδάμ Σμιθ δικαίως ἀπαράινετο λέγων·
«Ἡ ἐν τῇ διοικῆσει οἴκου σύνεσις καλουμένη, ἀδύ-
νατον νὰ ᾔῃαι μωρία ἐν τῇ κυβερνήσει μεγάλου
κράτους» (*).

Ἡ τελευταία δὲ τῶν δύο τούτων ἐπιστημῶν δὲν
ἐλαθεν εἰσέτι τὸν αὐτὸν μόνιμον καὶ βέβαιον χαρα-
κτῆρα, οὐχὶ τόσον διότι ἀμοιρεῖ ἀσφαλοῦς μεθόδου
καὶ αὐστηρότητος, ἐν οἷς πορίζεται ἐξαγομένους, ὅσον
διότι τὸ μὲν στάδιον ἔχει εὐρὺ, ἀτελὴ δὲ τὰ δεδο-
μένα, ἐφ' ὧν ἐρεῖδει τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτῆς. Τὰ
ἀντίπαλα πάθη καὶ τὰ ἀντίθετα συμφέροντα αἰετοῦ
τείνουσιν αὐτῇ παγίδας. Καὶ ἐν γένει μὲν συντάσ-
σουσι στατιστικὰς, οὐχ ἵνα σωρεύωσιν ἀριθμοὺς, μά-
την καὶ εἰκῇ μοχθοῦντες, ἀλλ' ἵνα ὑπερέδωσι σύστη-
μα, ἐνισχύωσι γνώμην, προασπίζωσι βιομηχανικόν τι
ἔργον. Ἐπὶ τούτων τῶν σκοπέλων προσαράσσει ἡ
ἀλήθεια. Ὅταν δὲ καὶ ἐλαχίστη ὀλιγορμία ἢ βία
παρεισδύῃ εἰς τοὺς ἐπιστήμους ἀπολογισμοὺς, τότε
πολλαπλασιάζονται αἱ πρὸς πλάνην ἀπορμαί. Ἐγὼ
εἰλικρινέστερον ἤθελον πιστεύει εἰς τὸ κῦρος τῶν
ἀνακρίσεων καὶ ἐρευνῶν, ἂν διεξήγοντο πάντοτε μετ'
ἀκριθείας, νοημοσύνης καὶ ἀμεροληψίας, ὅρων τριῶν
σπανίως ἐκπληρουμένων.

Χάριν τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας ἐνίστα θέλω ἁ-
ρύεσθαι παρὰ τῶν ἐξόχων πολιτικῶν οἰκονομολόγων
συνετὰς γνώμας, διδακτικὰς περιληπτικὰς ἐκθέσεις
καὶ χρησίμους διδασκαλίας· διότι ἐν τῶν διακριτικῶν
τῆς οἰκονομίας γνωρισμάτων εἶναι καὶ τὸ εὐπειθὲς
ἀποδέχεσθαι τὰς ἀγαθὰς ὑποθέσεις καὶ ἀδαπάνως
διαφωτίζεσθαι ἐκ τῆς τῶν ἄλλων πείρας. Ἡ οἰκο-
νομία προθύμως παραδέχεται τὸ παλαιότερον ἐκεῖνο
quidquid optimum est, meum est.

Τὰ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας μαθήματα δύνανται
νὰ συγκεφαλαιωθῶσιν ἐν τῇδε τῇ κρίσει τοῦ Sir
Thomas Bernard, ἐφαρμοζομένη ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῆς
ἰδιωτικῆς. «Τὸ μὲν ἐνισχύον καὶ ὑποθάλλον παρὰ
τοῖς πένησι τὰ τῆς βιομηχανίας, τάξεως, προβλέψεως,
ἀγαθῆς ἀγωγῆς καὶ καθαριότητος, εἶναι ὠφέλιμον

αὐτοῖς τε καὶ τῇ χώρᾳ· τὸ δ' ἐξασθενοῦν καὶ πολεμοῦν
τὰς ἀρετὰς ταύτας, εἶναι τῇ μὲν πολιτείᾳ βλαβερόν,
ἐν δ' ἐκάστῳ ὀλεῦρον».

Λυσφυγῶς ὅμως ἡ οἰκονομία δὲν εἶναι φυσικὸν τοῦ
ἀνθρώπου ἐντικτὸν, ἀλλὰ προῖον πείρας καὶ σκέψεως
ἀποτελεσμα. Τοῦ μὲν ἀγρίου βίου τὴν ἀκηδίαν καὶ
ἀναληγησίαν ἀδύνατον νὰ φαντασθῶμεν· ὁ δὲ πεπολι-
τισμένος, ἀφιεμένος καὶ αὐτὸς εἰς μόνους αὐτοῦ τὰς
ὁρᾶς, περὶ τοῦ παρόντος μόνον διανοεῖται· τεκμήριον
δ' αἱ κατώταται τάξεις τῶν πολυκνηρώπων πόλεων.
Τὰς τάξεις ταύτας, τὰ σκληρὰ τῆς ἀνάγκης μαθή-
ματα καὶ τῶν ταλαιπωριῶν αἱ αὐστηραὶ δηλοποιή-
σεις δύνανται μόνον νὰ διδάξωσι· τὸ οἰκονομεῖν τοὺς
ἑαυτῶν πόρους καὶ συνάγειν ἐφόδια κατὰ τῆς ἐπι-
στροφῆς τῶν αὐτῶν στερήσεων. Ἀλλὰ τῆς ἀπρονοη-
σίας μὴ οὐσης ἀδιορθώτου, πάντοτε ὑπερισχύει ὁ ὀρ-
θὸς λόγος, ὅταν ἡ μὲν φυσικὴ κλίσις παρορμαῖ τὸν
ἄνθρωπον νὰ κορεννύῃ τὰς ὁρᾶς αὐτοῦ, μηδὲν τὸ
μέλλον προοριόμενος, ἡ δὲ κρίσις ἀποτρέπει αὐτὸν,
παριστῶσα αὐτῷ τὰ παρομαρτοῦντα κακά. Αὕτη
δ' ἡ νίκη τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ ἡ ἥττα τῶν σωματι-
κῶν ὁρᾶσεων καὶ ἐνστιγματικῶν ὁρμῶν εἶναι ἡ ἀλη-
θὴς τῆς οἰκονομίας ἀρχή, καθάπερ ἀπαράινεταί καὶ ὁ
Ἀδάμ Σμιθ ἐν τῷ χωρίῳ τῷδε. «Ὁ πόθος τῶν πα-
ρουσῶν ἀπολαύσεων εἶναι ἡ εἰς τὸ δαπανᾶν παρορ-
μῶσα ἡμᾶς ἀρχή· τὸ δ' αἶσθημα τοῦτο, καίπερ ζωη-
ρόν καὶ ἐνίοτε δυσκαταμάχητον, εἶναι συνήθως παρα-
δικόν καὶ συμπτωματικόν. Ἀλλ' ὅμως ἡ πρὸς οἰκο-
νομίαν προτρέπουσα ἡμᾶς ἀρχὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ
βελτιῶσαι τὴν ἡμετέραν κατάστασιν. Ἡ ἐπιθυμία
αὕτη, ἐν γένει ἥρεμος καὶ γαληνιαία, γεννᾶται μεθ'
ἡμῶν καὶ συνοδεύει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς κοιλίδος μέχρι
τοῦ τάφου. Καθ' ὅλον δὲ τὸν τὰς δύο ταύτας ἐποχὰς
διεστῶντα χρόνον, ἴσως οὐδ' ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ περι-
πτώσει ἀρκεῖται τόσον ἐντελῶς καὶ κατὰ πάντα ὁ
ἄνθρωπος, ὥστε νὰ μὴ ἐπιθυμήσῃ τὴν βελτίωσιν καὶ
τροποποίησιν τῶν κατ' αὐτόν. Λιὰ μὲν τῆς αὐξήσεως
τῆς οὐσίας οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἐναθρυνόμενοι
ἐπιχειροῦσι τὴν βελτίωσιν τῶν κατ' αὐτούς. Αὕτη
δ' ἡ αὐξήσις τῆς οὐσίας εἶναι ὁ ἀπλούστατος καὶ φυ-
σιώτατος πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῶν τρόπος».

Συνηθεσάτη μέθοδος πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν
ὑπαρχόντων εἶναι τὸ φυλάττειν καὶ ἀποταμιεύειν
μέρος τῶν ὅσα καρδαίνομενον, εἴτε τακτικῶς κατ' ἔτος,
εἴτε κατ' ἐξαιρετικὰς περιστάσεις. Ὡστε, καίτοι ἡ
ἀρχὴ τοῦ δαπανᾶν ὑπερισχύει, παρ' ἧσιν μὲν σχε-
δὸν τοῖς ἀνθρώποις, κατὰ τινας περιπτώσεις, παρὰ
τις δ' αὐτῶν σχεδὸν κατὰ πάσας, οὐχ ἥττον ὅμως

(*) *The nature and causes of the wealth of nations*. (book IV. chap. 2).

παρὰ πλείστοις αὐτῶν, λαμβάνοντες τὸν μέσον ὅρον τῆς ὅλης αὐτῶν διαγωγῆς, εὐρίσκωμεν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας νικᾷ νίκην περιφανῆ» (*).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ βλέπομεν ὅτι ὁ περικλεῆς δημοσιολόγος οὐδόλως μέμφεται τοῦ πρὸς τὴν εὐημερίαν ἔρωτος, χαρακτηρίζων αὐτὸν ὡς ἐμφυτον τῷ ἀνθρώπῳ, οὐδὲ τοῦ ἀκαταμαχίτου ἐκείνου πρὸς αὐξήσιν τῆς οὐσίας ἡμῶν πόθου, ὃν νομίζει πηγὴν τῆς οἰκονομίας.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ἡ γενικὴ πρὸς τὸ πλουτίζεσθαι ἐπιθυμία παρέσχεν ἀφορμὴν μοιρῶν καὶ αἰτιάσεων τοῖς τε φιλοσόφοις καὶ τοῖς τὰς ἀναμορφώσεις καὶ οὐτοπίας ἐπιδιώκουσι. Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην λίαν κακῶς ἐχαρακτήρισαν ὡς ἰδιόζουσαν τῇ ἐποχῇ ἡμῶν ἀσθένειαν, ἣτις ἐπὶ τῆς παρελθούσης κυβερνήσεως ἡμῶν ἐχρησίμευσεν ὡς πρόρατις ἐπαναστάσεως.

Καὶ ὅμως οὐδὲν φυσικώτερον καὶ, ἐν μέτρῳ τινί, οὐδὲν νομιμώτερον τῆς ἐπιθυμίας ταύτης. Ὁ Θεὸς, χαράζας τὸ ἐνστικτον τοῦτο ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ὀνητῶν, ὥπλισεν αὐτοὺς διὰ δυνάμεως καὶ δραστηριότητος, ἥς ἐνεκὰ ἀδιακόπως γρηγοροῦσι, παρασχὼν αὐτοῖς τοιαύτην ἐνασχόλησιν, ἐξ ἧς οὐδέποτε ἀπαυδῶσι. Τοῦ κέρδους ἡ ἀγάπη εἶναι ἢ μάλλον ἐπικρατοῦσα πίστις καὶ ἡ γενικωτάτη τοῦ κόσμου τούτου λατρεία. Πρὸς τὴν λατρείαν ταύτην ἀποτίνουσι τὸν οἰκεῖον φόρον οἱ πάσης τάξεως, ἐπαγγέλματος καὶ ἡλικίας ἄνθρωποι. Πρὸ τῆς ἀγάπης τοῦ κέρδους ἐξ ἴσου κλίνουσι γύνυ καὶ αἱ ἑξοχαί διάνοιαι καὶ αἱ μάλλον κοιναὶ καὶ ταπειναί, ἐνίοτε δὲ αἱ ἀρχαί, ἡ ἐπιστήμη καὶ αὐτὰ τὰ γράμματα θύουσιν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ αὐτῆς. Ἡ ἰδεολογικὴ σχολὴ προσκολλᾶται αὐτῇ τόσον θερμῶς ὅσον καὶ ἡ τῶν ὕλιστῶν, τὸ δὲ ἐγὼ ἐνδὲς ἐκάστου θαυμασίως συμφωνεῖ πρὸς αὐτήν. Ἐκ τοσούτων φιλοσόφων καὶ ἀνδρῶν τῆς ἐλευθερίας φίλων, οὐδεὶς ὁ μὴ φιλοτιμούμενος νὰ λύσῃ τοῦ Ὁρακίου (**) τὸ πρόβλημα καὶ οὐδεὶς ὁ μὴ εὐρὼν τὴν λύσιν, χάρις μικρᾷ τινι διαφορᾷ γραφῆς. Ἀγνοοῦμεν τί ἤθελε γεῖναι ἡ κοινωνία, ἂν ἤθελεν αἰφνης ἐκλίπει τὸ ἰσχυρότατον τοῦτο ἐλαττήριον. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων δὲν φαίνονται κατάλληλοι εἰς ἄλλην, ἐκτὸς τῆς συνήθους, ἄσκησιν τῶν δυνάμεων αὐτῶν. Τοῦτο δὲ τόσον

ἀληθεύει, ὥστε πολλοὶ, ἅμα ἐπιτυχόντες τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, ἐφ' ἑξῆς ρθίνουσιν ἐξ ἀκηδίας, ἀδυνατοῦντες νὰ ἐπιζήσωσι τῆς ἀγαπητῆς αὐτῶν ἐργασίας, τῆς μόνης ἐπὶ γῆς ἀσχολίας αὐτῶν.

Ὡστε μὴ σπεύδωμεν νὰ προγράψωμεν τὴν τοιαύτην ὁρμὴν, δι' ἧς εὐδοῦται ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἀνθ' ἧς ἀδύνατον νὰ εὐρωμεν ἄλλην ἀνυσιμωτέραν.

Ἄλλως τε δὲ, μὴ ἀπενθαρρυνώμεθα περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐτάχθημεν νὰ ζῶμεν. Ὁ αἰὼν ἡμῶν δὲν εἶναι ὅσον φρονούσιν ἔνοχος. Ἐν πάσῃ ἐποχῇ ἐμειψιμοῖρου ἐπὶ τῇ παρακμῇ τῶν δημοσίων ἀρετῶν καὶ ἐπὶ τῇ γενικῇ ἀκολασίᾳ, ἅπερ συνήθη ἀφορμὴν θρήνων παρέτχον τοῖς ἠθικολόγοις (*). Ὁ χρητὸς καὶ ἀδιάφθορος Σαλλούστιος πολλῶ πρὸ τῶν συγχρόνων ἡμῶν ἐναρέτων δημοσιογράφων ἐθλίβετο ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων διαφθορᾷ. Καὶ εἰκότως, διότι ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ τὴν ἐξαχρείωσιν καὶ τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς κοινωνίας ἐκείνης, ἐν ᾗ πᾶσαι σχεδὸν αἱ φῆφοι ἦσαν ἀργυρώνητοι, οἱ δὲ πολλοὶ ἔζων κυρίως ἐκ τῆς γενναιοδωρίας τῶν ὑποψηφίων. Τὰ περὶ τὰς ἐκλογὰς τῆς Μεγάλης Βρετανίας εἶναι ἄμωμα καὶ ἀγνὰ, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ἀναφερόμενα σκάνδαλα τῆς ἀρχαίας Ῥώμης.

Τούτοις προσθετέον ὅτι ἡ ἀπληστία δὲν εἶναι κακὸν ἰδιόζον μόνον κυβερνητικοῖς τισι τύποις καὶ ὅτι ἡ δημοκρατία δὲν δικαιούται πλεῖον τῆς μοναρχίας νὰ νομίζεται ἀπηλλαγμένη αὐτῆς. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ φιλοπατρία τὰ μάλιστα μετὰ τῆς φιλοχρηματίας συμβιβάζεται, ἅμα δὲ καὶ μετὰ τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ ἰδιωτικοῦ συμφέροντος;

Ὁ Βροῦτος, ὁ πρὸ δύο ἡμερῶν δημοκράτης, ἐδάμνειζε τεσσαράκοντα ὀκτὼ τοῖς ἐκκτὸν ἐν Κύπρῳ, ὡς λέγουσιν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Κικέρωνος, οὐδαὶς δ' ἐπέτιμα αὐτῷ διότι τόσον ἐπικερδῶς ἐτόκιζε τὰ ἑαυτοῦ κεφάλαια. Ὁ δὲ τῆς ἀμερικανικῆς ἐλευθερίας δημιουργὸς, ὁ στρατηγὸς Οὐάσιγκτων, ἐκληροδότητε δούλους τῇ χήρᾳ αὐτοῦ. οὐδὲ καὶ ἀναλογισθεὶς νὰ ἐλευθερώτῃ αὐτούς καὶ ἡ ὁμοσπονδία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀδιαφόρως πράττει ταῦτα, ἐν πλείστοις αὐτῆς διαμερίσμασι.

Πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἀδυναμιῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει σύστημα διαφθορᾶς, οὐδὲ νὰ χαρακτηρίσωμεν κακοτρόπους τὰς κυβερνήσεις, αἵτινες δῖθεν, κατὰ

(*). *The nature and causes of the wealth of nation.* (book IV. chap. 2)

(**). *Quid pure tranquillit. honos ac dulce lucellum*

An secretum iter.

(Horat. lib. I ep. 18).

(*) *Corrupti mores depravatique sunt admiratione divitiarum.* (Cicero, *de Officiis* lib. III.)

τὴν συνήθη φράσιν, ὑπερερεθίζουσι τὰ ὕλικά συμφέροντα. Ἡ ἀγάπη τοῦ κέρδους εἶναι εὖζων φυτὸν, γεννώμενον αὐτομάτως καὶ αὖξον ὑπὸ ποικιλωτάτους θεσμούς (*).

Ἡ κοινοβουλευτικὴ μοναρχία, οἷα ὑπ' ἐσχωτάτων δημοσιολόγων ὀρίζεται, καὶ οἷα ἀλλαχοῦ ὑπάρχει ἀπὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων, ἀείποτε παρεδίδετο τὴν μεγάλην τοῦ κοινοβουλίου δύναμιν. Τοιαύτας θυσίας ἡ ἐλευθερία ἀπαιτεῖ.

Οὐχὶ δὲ σπανίως ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ διοίκησις ἀναγκάζεται νὰ μεταχειρίζηται ὅσας δύνανται θέσεις, δικαιώματα, εὐνοίας, ἐν ἄλλαις λήξει διακροᾶν, ἵνα θεσπίσῃ μὲν νόμους, διαγράψῃ δ' ἐξαιρέτα μέτρα καὶ βελτιώσεις ἀληθεῖς. Τὰ αὐτὰ δ' ἐγένετο καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς Γάλλοις. Διότι ὁ καλῶς βουλευόμενος λαὸς δὲν ὀλιγορεῖ τῶν μεταρρυθμίσεων, ἵνα μὴ δῶθεν συμβῇ μηδαμινός τις τυχαῖος νοτισμός, οὐδὲ διακυβεύει τὴν εὐδαιμονίαν αὐτοῦ, καὶ ὅταν ἀκόμη συμβαίνωσι πολυπληθεῖς σοβαραὶ καταχρήσεις.

Ἐν τούτῳ θέλομεν ἰδεῖ ὅτι ἡ οἰκονομία ἐπιδαφιλεύουσα τοῖς πᾶσι τὴν ἀνεξαρτησίαν, ποιεῖ εὐχερτεράν τὴν ἀφιλοκέρδειαν καὶ οὕτω τὰ μάλιστα συμβάλλεται πρὸς ἐδραίωσιν τῶν τῆς πολιτικῆς εὐθύτητος ἀρχῶν.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΑΓΓΛΟΥ ΛΙΧΜΑΛΩΤΟΥ

ΕΝ ΑΦΓΑΝΙΑΙ.

(Συνέχεια· ἴδε ἀριθ. 48).

Ἐρρέθη μετ' ἀληθείας, ὅτι πολεμικὸν συμβούλιον οὐδέποτε μάχεται. Καὶ ἠναντιοῦτο μὲν ὁ ταγματάρχης Πόστιγγερ ὀριστικῶς πρὸς πᾶν σχέδιον διαπραγματεύσεως, οὐδεμίαν ἔχων πίστιν εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τῶν ἀρχικῶν ἀρχηγῶν· ἀλλὰ τὴν γνώμην ταύτην εἶχε μόνος ἐν τῷ συμβουλίῳ. Ὅπως εὖρωσι λοιπὸν τὰς τέσσαρας κληθείσας ὡς δηήρους οἰκογενείας, ἐτοιχοκώλησαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐγκύκλιον μετὰ προσφορᾶς δύο χιλιάδων ρουπιῶν κατὰ μῆνα εἰς τὸν ἑκουσίως προσανεχθισόμενον. Ἀλλ' οἱ Ἀφγανοὶ τοσαῦτον ἐνέπνεον τρόμον, ὥστε ἀξιωματικοὶ τινες διεκήρυξαν, ὅτι προὔτιμών νὰ φονεύσωσι μᾶλλον ἢ νὰ ἐκθέσωσιν εἰς τοιαύτους κινδύνους τὰς συζύγους αὐτῶν. Οὕτως εἶδθη τότε Ἀφγανοῖς ἡ ἀπάντησις ὅτι τὸ δεῖναι γυναῖκα ὡς δηήρους ἀντίκειται εἰς τὰ ἔθιμα τοῦ πολέμου.

Ἡ σύμβασις ἐν τούτοις καὶ ἄνευ τοῦ ὅρου τούτου

συνωμολογήθη, ἀλλ' ἡ ἀναχώρησις τοῦ στρατεύματος ὑπὸ διαφόρους προφάσεις ἀνεβλήθη μέχρι τῆς 6 ἰανουαρίου. Τὰ προδοτικὰ συμπτώματα ἐξεβρήγυντο πανταχόθεν, καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ἐλάμβανον ἀπαισίας προειδοποιήσεις. Αὐτὸς ὁ σάχ-Σουδζά εἶπε πολλάκις, ὅτι ἔδωκον πρὸς τὸν ὀλεθρον κίτῳ, καὶ ἐπιμόνως ἐκέτευσε τὴν λαΐδου Νάγτεν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀκρόπολιν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ. «Ἀλλὰ, λέγει ὁ κ. Ἐϋρε, τὰ πάντα ὑπῆρξαν μάτην. Ὁ στρατηγὸς καὶ τὸ συμβούλιον ἀπεράσισαν ν' ἀναχωρήσωμεν καὶ εἰδήσε ν' ἀναχωρήσωμεν».

Μέλλομεν νῦν νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ἐν ταῖς περιπετείαις τῆς φοβερᾶς αὐτοῦ υποχωρήσεως. Ἐὰν παραβάλωμεν τὴν καταστρεπτικὴν ταύτην ἐκστρατείαν πρὸς τὴν ἐκ Μόσχας υποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἡ ἀντιπαράθεσις ἐκ πρώτης ὀφείας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔχουσα ὑπερβολὴν τινα. Ἀναμφιδόλως αἱ ἐν Ἀφγανίᾳ περιπέταιαι τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ οὐδόλως ἔχουσι τὰς ἐπικὰς ἀναλογίας, μεθ' ὧν ἡ ἐκστρατεία τῆς μεγάλης γαλλικῆς στρατιᾶς ἀνακαίναται ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἐν τούτοις ἐν στρατῷ μᾶλλον περιορισμένῳ παρουσιάζουσιν, ὡς εἶπεῖν, σύνοψιν ἀπάντων τῶν δεινοπαθημάτων καὶ ὅλων τῶν συμφορῶν ὅσαι δύνανται νὰ ἐνσκήψωσιν εἰς στρατὸν ἐν ἀποτυνέσει. Ἡ δὲ εἰκὼν, ἣν ὁ κ. Ἐϋρε διεχάραξε περὶ τούτου, εἶναι ἐν τῇ ἀπλότητι αὐτῆς θυμοδόρου ἐνδιαφέροντος. Θὰ τηρήτωμεν τὴν τάξιν, ἣν ἠκολούθησεν ὁ συγγραφεὺς, τῆς φοβερᾶς ἐνεΐνης ἐδωμάδος.

Οἱ Ἀγγλοὶ ἐξεκίνησαν τὴν 6 ἰανουαρίου, τὴν δὲ 13 ἐκ 17,000 ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων μόνον πτώματά τινα καὶ αἰχμαλῶται ὑπῆρχον.

Πρὸς κατανόησιν τῶν ἀπείρων δυσχερειῶν, πρὸς τὰς ὁποίας οἱ Ἀγγλοὶ εἶχον νὰ παλαίσωσιν, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωσθῇ ὁ σχηματισμὸς ἰνδικοῦ στρατοῦ. Ἐκ τῶν 17,000 ἐκείνων ἀνθρώπων, οἵτινες ἔμελλον νὰ εἰσελθῶσιν ἐντὸς ἀδιαστάτων στενῶν, μόνον 4,500 ἄνδρες ἦσαν μάχιμοι, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἰθαγενῶν στρατιωτῶν, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπετέλουν τοὺς ἐν Ἰνδίᾳ καλουμένους camp-followers, ἧτοι ἀκολουθοῦς τοῦ στρατοπέδου, οἵτινές εἰσιν ὑπηρεταὶ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν, διότι ἐν τῷ ἰνδικῷ στρατῷ ἕκαστος στρατιώτης ἔχει πολλοὺς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ. Τὸ ἀνωφελές τοῦτο πλῆθος, ηὐξημένον προσέτι ὑπὸ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων, ἐγένετο ἡ ἀληθὴς αἰτία τῆς πανωλεθρίας τοῦ στρατοῦ, διότι ἔφριψεν εἰς πάσας τὰς ἐργασίας ἀνεπανόρθωτον ἀταξίαν. Περὶ δὲ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν

(*) Divitiæ et opes, quas facilius invenies qui vituperet quam qui fastidiat. Taciti dialogus de oratoribus, VIII.